

APROFITAMENT
HIDROELÈCTRIC
DE LES AIGÜES DE LA
TORDERA PER A
USOS INDUSTRIALS

*Els projectes presentats per Domènec Sert
i per Ramon Tàpies l'any 1900*

JOAN PORTALS I MARTÍ

Des de l'època medieval, les aigües de la Tordera i d'algunes de les rieres que hi afluïxen s'han utilitzat com a font d'energia. En són testimoni una quantitat considerable de molins hidràulics i també algunes fargues que es troben al llarg del seu curs. Però les característiques de la Tordera, pròpies dels rius curts de la franja litoral mediterrània, no són pas les més adequades per pensar en un aprofitament estable dels seus cabals que, en general, són irregulars i escassos. A més, la manca d'embassaments importants fa que, avui dia, i sobretot a l'estiu, hi hagi seriosos problemes d'abastament d'aigües a moltes localitats de l'entorn, força poblades i amb nombroses indústries.

Totes aquestes circumstàncies han fet que l'aprofitament de les aigües de la muntanya del Montseny per a la producció d'energia elèctrica hagi quedat molt limitat. Bàsicament, es redueixen a la petita central hidroelèctrica situada al terme de Montseny, prop de can Riera Moliner, i als salts existents a la riera de Gualba, que aprofiten el fort desnivell del terreny de la vall de Santa Fe.

Entre el final del segle XIX i el començament del XX, la realitat era certament diferent. Els industrials tèxtils catalans havien constatat ja el fracàs d'una industrialització fins aleshores basada en l'energia provinent del carbó i condensada per mitjà de la màquina de vapor. El carbó autòcton, escàs i de mala qualitat, s'havia de complementar amb importacions de mineral procedent d'Anglaterra, que resultava massa car, en uns moments en què les comunicacions ferroviàries necessàries per al transport del carbó no estaven encara prou desenvolupades. Davant d'aquestes circumstàncies, doncs, els empresaris van buscar solucions al proveïment energètic de les seves indústries. Una d'evident era comptar amb els recursos naturals que el país els oferia i que, com en el cas de la Tordera, s'havien aprofitat des de l'època medieval. Per tant, van prendre definitivament l'opció hidràulica (opció que també va afavorir la utilització de la turbina hidràulica que transformava l'energia mecànica en energia elèctrica) i decidiren instal·lar les fàbriques aprofitant els salts naturals del corrent d'aigua dels rius. I això malgrat que els recursos hidràulics que aquests rius els podien oferir no eren gaire abundants.

Van ser anys en què aquests fabricants tèxtils van rivalitzar per obtenir de l'Administració de l'Estat les concessions dels salts d'aigua que necessitaven per instal·lar les indústries. Durant aquest temps, per exemple, va tenir lloc l'espectacular procés d'industrialització de les valls de la Catalunya

central. Sobretot a l'entorn dels eixos que formaven, bàsicament, els rius Llobregat-Cardener i Ter-Freser, prop dels quals es va instal·lar la gran majoria de les colònies industrials catalanes.

I, tot i que d'una manera només testimonial, d'aquesta febre que duia a aprofitar fins al límit els recursos hidràulics dels rius no en va quedar al marge la Tordera, malgrat que les limitacions del seu règim i cabal eren encara més evidents que en altres rius de Catalunya. D'aquesta manera, també el riu montsenyenc va ser objecte de sol·licituds de concessió d'aigües per aprofitar l'energia hidroelèctrica dels seus salts per a usos industrials, concretament per instal·lar-hi fàbriques de filats i de teixits de cotó.

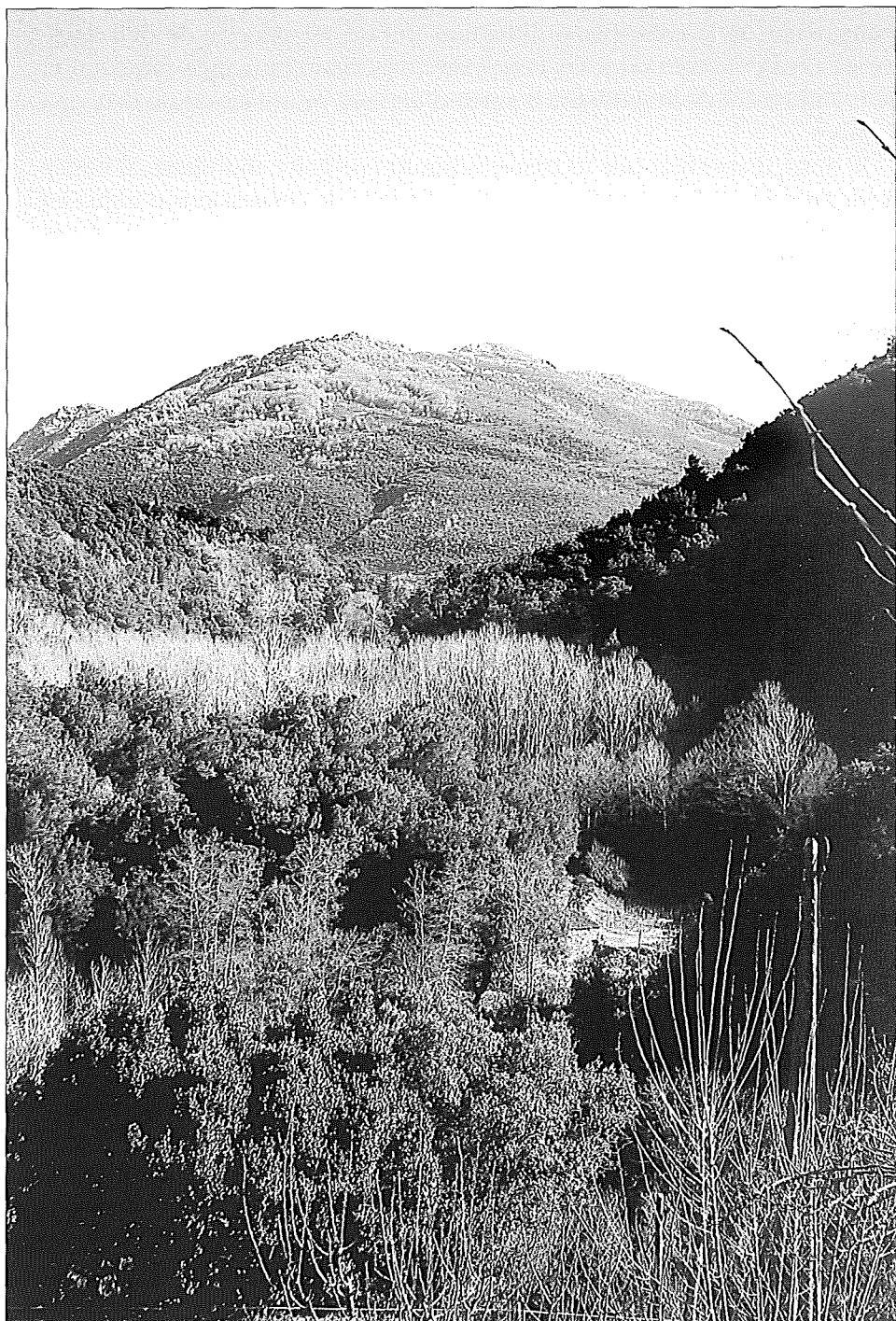
D'aquestes sol·licituds, avui la gent segurament no en guarda memòria, atès que els projectes que les avalaven no es van dur mai a la pràctica. Han quedat, doncs, només com un dels tants expedients que conserva l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona (Secció de Foment, Negociat d'Aigües) i en el text d'alguns dels anuncis que en aquells inicis del segle xx publicava el *Butlletí Oficial de la Província de Barcelona*.

A més d'un li costarà imaginar, doncs, projectes com el que que incloïa la construcció de les grans naus industrials pròpies de les fàbriques tèxtils i els consegüents habitatges per a centenars de treballadors i les seves famílies (és a dir, una colònia industrial en tota regla) en terrenys del terme municipal de Montseny, no lluny de l'actual Hostal de Can Barrina, concretament al costat de l'antic molí d'aquest nom. Les restes d'aquest molí, que estava ja enrunat l'any 1900, no són avui fàcils de localitzar al costat del riu. El lloc, amb un fort pendent, no sembla el més adient per establir-hi una gran instal·lació industrial.

LES CONCESSIONS D'AIGÜES

Per poder utilitzar les aigües dels rius per tal d'obtenir energia elèctrica per a usos industrials, era necessària la tramitació d'una concessió administrativa, ja que les aigües eren de titularitat pública. El procediment legal de tramitació d'aquestes concessions estava regulat per la Llei d'aigües aprovada el 3 d'agost de 1866, que aviat va ser substituïda per la llei de 13 de juny de 1879.

Aparentment, la Llei d'aigües no donava especial prioritat a l'aprofitament de les aigües públiques per a usos industrials, ja que les concessions que tenien preferència eren les destinades a l'abastament de les poblacions, seguides per les que asseguraven el proveïment dels ferrocarrils, els recs i els canals de navegació. Només en cinquè lloc la llei esmentava les concessions destinades als molins i altres fàbriques. No obstant, i encara que semblés el contrari, aquesta llei afavoria la instal·lació de fàbriques ja que eximia els propietaris

J. PORTALS MARTÍ

Visió de la vall de la Tordera des del mas Llavina. Al fons, el turó de l'Home i les Agudes

del pagament de la contribució industrial durant un període de deu anys. Aquesta exempció tributària era certament important, i pretenia fomentar el desenvolupament de la indústria a partir d'afavorir la utilització de l'energia hidràulica.

El desig d'aprofitar uns recursos hidràulics no gaire abundants al nostre país va provocar sovint l'acumulació de peticions de concessions d'aigua en un mateix tram de riu per part d'industrials que pretenien establir-hi les seves fàbriques. D'aquesta manera, el procediment per atorgar les concessions s'allargava i es complicava, ja que l'Administració havia de decidir quin dels projectes presentats era de més "importància i utilitat", com deia la llei. A més, les resolucions podien ser recorregudes a instàncies superiors pels qui veien denegades les seves peticions de concessió.

Les sol·licituds de concessions es concentraven en aquells anys en els rius de la Catalunya central, amb alguna excepció com la que comentem en aquest treball. El motiu d'aquesta concentració industrial no era altre que el problema aleshores encara no resolt de les pèrdues que ocasionava el transport de l'energia elèctrica a llarga distància, que obligaven a instal·lar les fàbriques prop dels salts d'aigua.

No serà fins uns anys després, al voltant del 1909, quan s'hagi resolt ja el problema de les pèrdues d'energia, que es començaran a fer estudis i projectes per obtenir concessions d'aprofitament dels rius del Pirineu oriental, estudis que van significar l'inici de la construcció de les grans centrals hidroelèctriques del Pirineu.

Tot seguit analitzarem dues sol·licituds en competència que van presentar-se a principis de l'any 1900 i que són un clar exponent del que acabem de resumir. Es tracta dels projectes d'utilització de les aigües de l'alta Tordera presentats per dos industrials de l'època, Ramon Tàpies i Jorba i Domènec Sert i Badia.

EL PROJECTE TÀPIES

El 18 de gener de l'any 1900, Ramon Tàpies i Jorba, del qual només hem pogut saber que era "solter, del comerç i veí de Barcelona", desitjant establir una colònia industrial en el terme municipal de Montseny, va sol·licitar del governador civil de Barcelona la concessió de diversos aprofitaments d'aigües del riu Tordera i els seus afluents. Va acompanyar a la seva petició un projecte que, en principi, va ser considerat insuficient per l'Administració i que, una vegada completat, es va presentar novament el 26 d'abril següent.

El projecte pretenia obtenir la concessió de l'aprofitament d'aquestes aigües per a la producció d'energia elèctrica que s'utilitzaria com a força motriu de dues indústries que volia situar al terme de Montseny: una fàbrica

de filats i teixits de cotó i una altra de serrar fusta. L'energia sobrant es destinaria a l'enllumenat de diverses poblacions properes, concretament Santa Maria i Sant Esteve de Palautordera i Sant Celoni.

La proposta d'aprofitament comprenia quatre salts d'aigua, que se situarien entre la capçalera de la Tordera i el molí de Can Illa:

Salt núm. 1. Aprofitaria un cabal de 445 litres d'aigua per segon, derivats mitjançant rescloses emplaçades al sot Mal, origen del riu Tordera i dels torrents Maiol, Gamarussos i Riudeteix, i conduïdes per un canal a cel obert a una distància de 2.500 metres, on per mitjà d'una canonada es produiria un salt de 222 metres que després desaguaria al riu damunt la presa de Can Riera.

Salt núm. 2. Aprofitaria 600 litres d'aigua per segon que derivarien per mitjà de dues preses, una situada immediatament sota de la presa dels regs de can Riera i l'altra a la llera de la riera Xica. El canal de conducció de l'aigua tindria 2.455 metres de llargada i el salt resultant seria de 132,45 metres. El cabal tornaria al riu damunt la resclosa existent per regar els masos Teixidó i Deumalons.

Salt núm. 3. D'una alçada de 116,3 metres, utilitzaria les aigües de les rieres de la Castanya, la Bascona i els seus afluents. Es fixaria un cabal d'aigua de 470 litres per segon que desaguaria en el mateix lloc que el salt anterior.

Salt núm. 4. Una presa estaria situada sota els regs dels masos Teixidó i Deumalons i dues altres als barrancs del Vador i de Montseny, per derivar un cabal total de 1.015 litres per segon, que es conduirien per un canal a cel obert a 2.600 metres de distància, on hi hauria un salt de 86,24 metres, que desaguaria en terrenys del molí de Can Barrina, on el sol·licitant pretenia establir la fàbrica.

El projecte comptava amb l'aprofitament de les aigües que en aquell moment s'utilitzaven per regar els masos de les Illes, can Riera, Teixidó i Deumalons, ja que el peticionari també havia adquirit els drets dels regs dels masos Cervera, Llavina i Lluís i dels molins Llavina, Xifré i Barrina.

Tal com exigia l'abans esmentada Llei d'aigües, acompanyaven a la instància les autoritzacions dels propietaris Josep Planas, Joan Planas i Joaquim Moret per a l'ocupació de terrenys destinats a les construccions necessàries (fàbrica, edificis per a les turbines, etc.) per dur a terme el projecte. I sol·licitava, a més, la imposició de les servituds "*de estribo de presa*" (que implicava l'expropiació dels terrenys que havien de quedar coberts per les aigües o que s'havien d'utilitzar per construir les rescloses), i "*de acueducto*" (per a la conducció de les aigües a través dels canals de derivació), com també la de pas del corrent elèctric (és a dir, de les línies elèctriques necessàries) per terrenys del terme municipal de Montseny.

Es detallava, com era legalment obligat, que les obres que caldria dur a terme comprenien els termes de Fogars de Montclús, el Brull, La Costa i

Montseny. El projecte es va anunciar al Butlletí Oficial de la Província del 23 de maig de l'any 1900, i també en aquests ajuntaments, a fi i efecte que en el termini de trenta dies previst es presentessin les al·legacions i reclamacions que els possibles afectats consideressin convenients en defensa dels seus drets i interessos.

EL PROJECTE SERT

Domènec Sert i Badia, nascut a Barcelona l'any 1866, provenia d'una família de tradició industrial, ja que el seu pare era un fabricant de tapissos que havia estat president del Foment del Treball Nacional l'any 1884 i de la Diputació de Barcelona el 1896. Germà del pintor Josep M. Sert, Domènec Sert va ser diputat a Corts per Manresa (en representació de la Lliga), i també president del Fomento del Trabajo Nacional (1922-1929). Es va casar amb una germana de Josep Bertran i Musitu, el dirigent de la Lliga que va promoure i dirigir el Sometent.

Fundador de diverses empreses tèxtils, Domènec Sert formà part dels organismes directius de Riegos y Fuerzas del Ebro S.A. i també de la Compañía Barcelonesa de Electricidad. A la primera d'elles hi aportà les concessions obtingudes per a l'aprofitament de les aigües del riu Noguera Pallaresa.

Es tractava, doncs, d'un personatge molt influent en aquelles primeres dècades del segle xx i d'un dels primers "visionaris" que es proposaren l'aprofitament hidroelèctric dels nostres rius. Com a pas previ a la seva aventura pirinenca, Sert va moure's per terres montsenyenques intentant també aprofitar-ne les aigües per a usos industrials.

Precisament, abans d'optar a les concessions que comentem en aquest treball, l'any 1899 Sert havia sol·licitat ja una altra concessió d'aigües a la riera de Gualba, amb un projecte que pretenia utilitzar la força obtinguda en una fàbrica de filats i estams que –deia– volia establir prop de l'estació de ferrocarril de Gualba. La sol·licitud, que es va tramitar juntament amb unes altres molt semblants signades per Josep M. Miró Trepà i Josep M. Carbonell, va ser rebutjada per problemes formals relacionats amb el termini de presentació de la documentació corresponent.

Un any després d'aquesta petició, i pràcticament en les mateixes dates que Ramon Tàpies presentava el seu projecte, el 31 de març de 1900 Domènec Sert i Badia va presentar una instància sol·licitant al mateix governador civil de Barcelona autorització per a l'aprofitament de les aigües del riu Tordera i afluents. El motiu: la producció d'energia elèctrica, que s'utilitzaria com a força motriu d'una fàbrica de filats de cotó que tenia pensat construir en el terme de Sant Celoni, al costat de l'estació del ferrocarril.

Can Riera Moliner, prop de l'actual central hidroelèctrica coneguda amb aquest nom

L'aprofitament que Sert demanava comprendria cinc salts d'aigua:

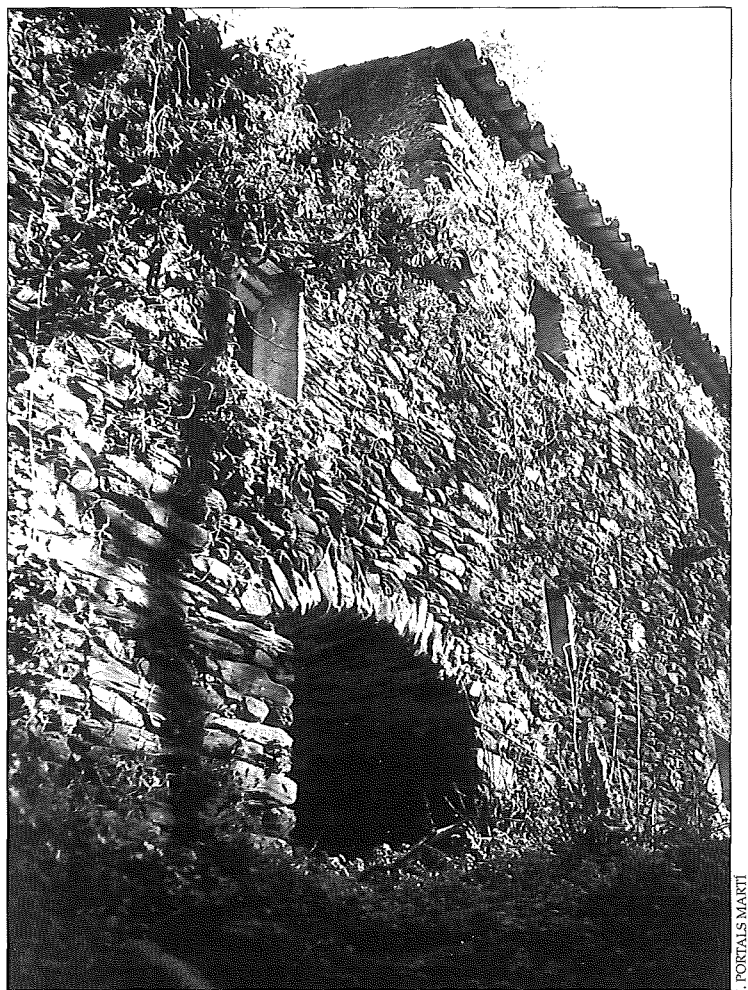
Salt núm 1. La presa estaria emplaçada al sot de les Agudes, d'on es derivarien 206,9 litres d'aigua per segon que es conduirien per un canal a cel obert fins a 1.610 metres de distància. Allí, mitjançant canonades, es produiria un salt de 123,76 metres, després del qual l'aigua tornaria al riu uns metres més amunt de la sèquia dita de les Illes.

Salt núm. 2. La resclosa estaria situada aigües avall de la presa de la sèquia de les Illes esmentada en el salt anterior; un canal a cel obert portaria 493 litres per segon a 2.110 metres de distància, punt en què hi hauria un salt de 156,38 metres, que desaguaria novament al riu per damunt la resclosa existent a la sèquia dita de Can Riera Moliner.

Salt núm. 3. Derivarien 546,5 litres per segon sota la presa de Can Riera Moliner per un canal a cel obert de 2.545 metres que portaria l'aigua fins un salt de 112,20 metres, després del qual tornaria al riu abans de la presa de la sèquia del molí de Can Illa.

Salt núm. 4. La resclosa se situaria uns metres aigües avall del molí de la Llavana, aprofitant un cabal de 760,60 litres d'aigua per segon; el canal de derivació tindria 2.510 metres de longitud i el salt resultant seria de 78,40 metres; l'aigua tornaria al riu abans de la presa del molí d'en Xifré.

Salt núm. 5. Seria una ampliació dels tres salts utilitzats per la fàbrica de

J. PORTALS MARTÍ

El molí d'en Xifré integrava un petit nucli amb cal Miquel, cal Mut i can Sopa. Avui formen un conjunt restaurat i dedicat a cases de colònies

cotó, la farga d'en Bach i el molí de Can Illa del Pont. Per obtenir-lo es modificaria l'aprofitament d'aquest molí i se suprimirien els altres dos, per emplaçar la presa immediatament després de la confluència amb el torrent Pujada, aprofitant un cabal de 1.160 litres per segon en un salt de 61,37 metres que desaiguaria en terrenys de l'antiga fàbrica de cotó.

De la mateixa manera que havia fet Ramon Tàpies, Sert acompanyava la instància amb les autoritzacions necessàries dels propietaris dels terrenys on calia ubicar les casetes per a les turbines i l'edifici de la fàbrica (que eren Esteve Riera, Josep Andreu, Josep Roselló i Rosa Valls, respectivament).

També hi va unir un conveni que havia signat amb Joan Illa, ja que pretenia modificar l'aprofitament que aquest utilitzava al molí del seu nom. I, per últim, hi va incloure el document de compra de l'antiga fàbrica de cotó.

LA TRAMITACIÓ I RESOLUCIÓ D'UNS PROJECTES INCOMPATIBLES

Una vegada presentades i admeses a tràmit, les sol·licituds de Tàpies i de Sert, juntament amb els corresponents projectes, plànols i altres documents, es van publicar en el *Butlletí Oficial de la Província*. A més, es van donar a conèixer mitjançant edictes dels ajuntaments afectats pels projectes que, atesa la seva incompatibilitat, van ser acumulats en un sol expedient.

L'administració encarregada d'atorgar les concessions hidràuliques era el Govern Civil de la província, a través del seu màxim responsable que era alhora president de la Diputació Provincial. Rebut l'expedient al Govern Civil, la documentació iniciava una llarga excursió burocràtica: passava al Negociat d'Aigües de la Secció de Foment, la qual formava part de la Comissió Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç, que era l'òrgan col·legiat responsable de proposar al governador civil l'acord que havia de resoldre la sol·licitud presentada pels interessats a obtenir la concessió d'un salt d'aigua per al seu aprofitament hidroelèctric.

Aviat es van presentar diversos escrits d'oposició als projectes per part de particulars i ajuntaments. Els primers al·legaven, en general, l'existència de regs i drets anteriors que havien de ser respectats, i feien referència també als danys i perjudicis que les instal·lacions que es volien construir podien ocasionar a les seves propietats. Els ajuntaments, per la seva banda, tenien posicions contradictòries, i es mostraven partidaris d'un o altre projecte en funció de la situació geogràfica o circumstàncies determinades.

Seguidament els escrits d'oposició formulats van ser contestats pels sol·licitants dels aprofitaments. A més, tant Tàpies com Sert van presentar també escrits d'al·legacions en contra del projecte del seu oponent.

Ramon Tàpies manifestava que els salts proposats per ell eren més importants que els previstos en el projecte de Sert, i que calia quantificar les pèrdues que l'energia transportada sofriria fins a la llunyana fàbrica de Sant Celoni que el seu contrincant proposava construir. La resposta de Sert defensava lògicament la major utilitat i importància del seu projecte. Atacava el del seu rival al·legant que les pèrdues d'energia a què aquest es referia quedaven àmpliament compensades pel fet que el projecte de Tàpies implicava una despesa molt superior, sobretot pel cost que suposava el transport de les primeres matèries necessàries per al procés productiu i també el de les matèries manufacturades fins a l'estació de ferrocarril de Sant Celoni, que distava una vintena de quilòmetres. Sert, a més, exagerant evidentment les dades, subratllava la

incongruència d'utilitzar 3.000 CV de força en una fàbrica situada entre muntanyes sense terreny suficient per col·locar milers de telers i fusos i per edificar les habitacions necessàries per a una població obrera de nou o deu mil persones amb les famílies corresponents.

Pel que fa als ajuntaments, el de Sant Celoni es va situar des del primer moment en favor del projecte de Sert, ja que aquest preveia la ubicació de la fàbrica tèxtil en el seu terme. En sentit contrari, els ajuntaments de Sant Esteve i Santa Maria de Palautordera es van oposar al projecte Sert i donaren, amb condicions, el seu suport al projecte Tàpies.

És interessant conèixer els arguments d'ambdós ajuntaments, inclosos en l'escrit conjunt que van adreçar al governador civil de Barcelona el 21 de juny de 1900. El signaven Josep Montclús, alcalde, i Segimon Vilà, síndic, en representació de Sant Esteve, i Pere Corominas i Josep Deulofeu, que tenien els mateixos càrrecs a Palau. En primer lloc, deien que el projecte Sert era més car i menys avantatjós, a causa les pèrdues pel transport de l'energia fins a Sant Celoni. Contraposaven la finalitat d'un i altre aprofitament: el de Sert serviria només per a una fàbrica de filats, mentre el de Tàpies preveia una fàbrica de filats i teixits (que es podien fer servir a la mateixa comarca), una indústria de serrar fusta (adequada en un país tan ric en boscos) i l'enllumenat de poblacions (amb el progrés que això comportava per als seus habitants). I, en definitiva, al·legaven que els seus pobles no guanyarien res amb la instal·lació d'una fàbrica a Sant Celoni, mentre que si la fàbrica se situava en el terme de Montseny (en terrenys de can Barrina) els habitants de Palau i Sant Esteve hi podrien anar més fàcilment a treballar. No obstant, els representants d'aquests ajuntaments van exigir a Tàpies unes determinades condicions i l'obligaren a signar un conveni que figura en l'escriptura atorgada el dia 11 de juny de 1900 davant el notari de Barcelona Antonio Gallardo. Entre aquestes condicions, figuraven la regulació dels regs adquirits per Tàpies a Montseny, l'entrega de 9.500 pessetes destinades a la construcció d'un embassament per assegurar la normalitat dels regs de Sant Esteve i Palau, el no embassament de les aigües de la Tordera, i la devolució al riu de les aigües que se li concedissin abans de la resclosa de les respectives comunitats de regants. Tàpies també es comprometia a reparar a càrrec seu la carretera que unia el poble de Montseny amb la provincial, en el tram en què aquesta transcorria pel terme de Sant Esteve de Palautordera. Per últim, s'obligava a pagar una multa de 20.000 pessetes als ajuntaments de Sant Esteve i Palau en el cas que les condicions convingudes no quedessin incorporades a la futura concessió.

No tan clara va ser la posició dels ajuntaments de Montseny, Fogars de Montclús i Sant Pere de Vilamajor, que oscil·laren entre un recolzament inicial al projecte Tàpies, que consideraven més beneficiós per a les seves loca-

J. PORTALS MARTÍ

Encara són visibles algunes restes del molí d'en Barrina, que l'any 1900 estava ja enrunat.

litats sense entrar en més detalls, i una posterior oposició a aquest projecte i acceptació del projecte Sert. Tot, en l'interval d'una setmana. No coneixem els motius d'aquest canvi sobtat de criteri.

Superat el tràmit que acabem d'esmentar, l'expedient va ser informat per l'enginyer delegat per la Jefatura de Obras Públicas de Barcelona, qui va manifestar que ambdós projectes eren realitzables sempre que s'hi fessin algunes modificacions. Deia també que eren evidentment incompatibles i que els cabals d'aigua que sol·licitaven eren equivocats i molt exagerats si es comparaven amb els aforaments oficials efectuats al riu i als seus afluents. També s'apuntava que els dos peticionaris demanaven la concessió d'un cabal superior al realment existent al riu per aconseguir-ne la totalitat del cabal. En base a raons diverses que detallava, contemplant –segons els seu criteri– la importància i la utilitat dels respectius projectes, i el fet que la petició de Sert va ser anterior a la de Tàpies, l'informant proposava la concessió de l'aprofitament de les aigües en favor del primer, establint un llarg condicionant de 14 punts a què s'hauria d'ajustar la concessió esmentada.

El 24 d'agost de 1901, el cap de la Secció de Foment del Negociat d'Aigües de la Comissió Provincial de Barcelona, en base als arguments del dictamen acabat d'esmentar, va proposar també la concessió en favor de Sert i opinava que corresponia prendre l'acord següent:

J. PORTALS MARTÍ

El molí de la Llavina està documentat des de temps molt antics.

Infórmese al Excmo. Sr. Gobernador, con devolución de los expedientes y proyectos, que en sentir de esta Comisión procede otorgar a Don Domingo Sert y Badia, vecino de esta ciudad, la concesión que ha solicitado para aprovechar aguas del río Tordera y de algunos afluentes del mismo, en cinco saltos que proyecta en puntos y términos distintos a fin de utilizar la fuerza resultante en una fábrica de hilados de algodón que trata de construir en el pueblo de Sant Celoni, derivando para ello los caudales que se señalan por la Jefatura de Obras Públicas para cada uno de dichos saltos, por estimarse de mayor importancia y utilidad, según los informes que obran en los referidos expedientes, la indicada empresa que la que trata de establecer Don Ramon Tàpies por medio de un aprovechamiento industrial incompatible con el solicitado por el propio Don Domingo Sert, mediante que se impongan a este las condiciones generales de la Ley y las propuestas por la mentada Jefatura, instruyéndose después expediente para decretar las servidumbres de estribo de presa, acueducto y paso de corriente eléctrica en méritos de la propia concesión, por no haberse notificado a todos los propietarios de las fincas sobre las que se han de imponer los indicados gravámenes y devolver a Don Ramon Tapies la primera copia de la escritura de venta otorgada a su favor por D. Rafael Castañer y Tarrés en 30 de marzo de 1900 sin quedar nota ni extracto en el expediente.

El dia 27 de gener de 1902 la proposta anterior va quedar aprovada per la Comissió Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç de Barcelona en la sessió ordinària que va tenir en aquella data: seguidament se'n va donar trasllat al governador civil, que havia de ser l'atorgant de la concessió definitiva.

Però la resolució no va servir per tancar definitivament l'assumpte, ja que Ramon Tapies la va recórrer, primer davant la Direcció General d'Obres Públiques del Ministeri d'Agricultura, Indústria i Comerç, i després davant el mateix ministre. Aquest, després de sol·licitar el dictamen de la Secció de Governació i Foment del Consell d'Estat, va confirmar les resolucions recorregudes. Tota aquesta llarga tramitació la recull i resumeix la comunicació que es va dirigir al governador civil de Barcelona i que va ser publicada en la *Gaceta de Madrid* de 19 de juliol de 1903 i en el *Butlletí Oficial de la Província de Barcelona* del 26 de juliol del mateix any.

CONCLUSIÓ

Com hem explicat, aquests dos projectes d'aprofitament de les escasses i irregulars aigües del riu Tordera, presentats l'any 1900, són un bon exponent del desig dels industrials de l'època d'aprofitar al màxim els recursos hidràulics com a font d'energia de les seves fàbriques. Aquesta opció per l'energia hidroelèctrica va provocar una important expansió de la indústria tèxtil que va tenir per

escenari principal les valls del Ter i del Llobregat, i fou un primer pas per al posterior aprofitament dels rius del Pirineu, que va comportar la construcció de les grans centrals hidroelèctriques allunyades dels centres de consum.

Els projectes de Ramon Tàpies i Domènec Sert són una mostra, encara que marginal, d'aquell moment. Tenien alguns trets en comú i també notables diferències. Es basaven en l'aprofitament d'uns cabals del riu que eren realment més escassos dels que ells preveïen. També coincidien bàsicament en el tram de riu que pretenien aprofitar: el que anava de les proximitats de Sant Marçal, sota les Agudes, fins a l'antic molí de Can Barrina, en un cas, o fins a les instal·lacions de l'antiga fàbrica de cotó, aigües avall del molí de Can Illa, en l'altre.

La diferència es feia notar més en el nombre i la ubicació dels respectius salts d'aigua, que en un projecte eren quatre i en l'altre cinc, encara que la força motriu total que pretenien obtenir era semblant en els dos casos.

La personalitat i el suport econòmic dels dos sol·licitants suposem que no devien ser tampoc els mateixos. De Tàpies no n'hem aconseguit més dades que les abans apuntades, mentre que de Sert (del qual a la zona es conserva encara memòria per part de gent d'edat avançada, ja que després va gestionar l'antiga fàbrica de cotó) era un personatge de gran influència entre els industrials de l'època i va tenir un paper destacat en el posterior desenvolupament de l'energia hidroelèctrica a Catalunya.

El resultat, però, va ser que cap dels dos projectes es va dur a terme. Avui en aquell tram de riu que l'any 1900 es pretenia posar en explotació resta només una petita central hidroelèctrica que produeix els kilowatts que li permet l'irregular cabal d'aigua que es deriva mitjançant una resclosa i un canal situats prop del mas de les Illes, i que per una canonada arriba fins a la turbina d'aquesta central, situada una mica més avall de can Riera Moliner, a tocar del pont de la Llavinà. I la fàbrica de filats i teixits que Ramon Tàpies havia de construir en terres del molí de Can Barrina o la de filats que Sert havia d'instal·lar al costat de l'estació de ferrocarril de Sant Celoni, han quedat només a les pàgines d'uns antics i oblidats projectes que encara reposen a l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona.

FONTS CONSULTADES

Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona. Secció de Foment. Negociat d'Aigües. Lligalls núm. 2269 i 2425.

Arxiu de Protocols del Col·legi de Notaris. Barcelona.

Arxiu Municipal administratiu de l'Ajuntament de Barcelona.

Arxiu Municipal de Sant Esteve de Palautordera.

Biblioteca del Foment del Treball Nacional. Barcelona.

BIBLIOGRAFIA

ABRIL LÓPEZ, Josep M., *Teixidores i tapers. Industrialització a Sant Celoni 1860-1936*. Publicacions de la Rectoria Vella. Sant Celoni 1998.

AJUNTAMENT DE BARCELONA, *Orígenes de la industria eléctrica barcelonesa*. Instituto Municipal de Historia. Barcelona 1961.

BENGOCHEA, Soledad, *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1994.

CLUA I MERCADAL, Jordi, *Les colònies industrials*. Els Llibres de la Frontera. Sant Cugat del Vallès 2001.

DOREL-FERRÉ, Gràcia, "Les colònies industrials a Catalunya". *L'Avenç* núm. 138. Barcelona 1990.

LLOBET, Salvador, *El medi i la vida al Montseny. Estudi geogràfic*. Barcelona 1947 (reedició, Granollers 1990).

PANAREDA CLOPÈS, Josep M., *El Montseny. Visió geogràfica*. Eumo Editorial. Vic 1991.

NADAL, Jordi i altres, *Catalunya, la fàbrica d'Espanya. Un segle d'industrialització catalana. 1833-1936*. Ajuntament de Barcelona 1985.

SERRA ROTÉS, Rosa, "Les colònies industrials" dins *La Primera Revolució industrial a Catalunya*. Fundació Jaume I. Nadala any xxxi, 1997.

VICENS VIVES, Jaume i LLORENS, Montserrat, *Industrials i polítics. Segle XIX*. Biografies Catalanes XI. Editorial Vicens Vives. Barcelona 1972 (2^a ed.).

VIDAL BURDILS, Francisco, *Participación de Cataluña en la industria eléctrica española* Barcelona 1947.

VILAR, Pierre (director), *Història de Catalunya*. Vol. VI. Edicions 62. Barcelona 1987.